

Fatma KÖSE
Amasya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Amasya/TÜRKİYE
fatmakose2388@gmail.com
ORCID

Prof. Dr. Mücahit KAÇAR
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
mucahit.kacar@istanbul.edu.tr
ORCID

**ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN
MÜTERCİMİ BİLİNMEYEN
TÜRKÇE BİR TERCÜMESİ:
LEZZETÜ'L-İSLÂM**

AN UNKNOWN TURKISH
TRANSLATION OF ŞİR'ATU'L-ISLÂM:
LEZZETU'L-ISLÂM

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 17.09.2020
Kabul Tarihi: 24.10.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.10.2020

Article Information: Research Article
Received Date: 17.09.2020
Accepted Date: 24.10.2020
Date Published: 31.10.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Köse, Fatma ve Kaçar, Mücahit, "Şir'atü'l-İslâm'ın Mütercimi Bilinmeyen Türkçe Bir Tercümesi: Lezzetü'l-İslâm", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Sayı 13, Güz 2020, s. 63-73.

Köse, Fatma and Kaçar, Mücahit, "An Unknown Turkish Translation Of Şir'atü'l-İslâm: Lezzetü'l-İslâm", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Volume 13, Fall 2020, p. 63-73.

10.28981/hikmet.796244

Yüksek Lisans Öğrencisi Fatma KÖSE

Prof. Dr. Mücahit KAÇAR

**ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN MÜTERCİMİ BİLİNMEYEN TÜRKÇE BİR TERCÜMESİ:
LEZZETÜ'L-İSLÂM**

**AN UNKNOWN TURKISH TRANSLATION OF ŞİR'ATU'L-ISLÂM: LEZZETU'L-
ISLÂM**

ÖZ

XI. yüzyılın önemli Hanefî fıkıh ve kelâm âlimlerinden biri olan Muhammed Eş-Şargî'nin (ö. 573/1177) en meşhur eseri Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-selâm'dır. Arapça olarak kaleme alınan bu manzum eser, ibâdetlerle ilgili fıkhi hükümlerden ziyade ele alınan meselelerin müslümanlığın bir gereği olarak severek yapılması gereken ameller olarak anlatıldığı bir ilmihal hüviyetindedir. Diğer müslüman toplumlarında olduğu gibi Türkler arasında da çok sevilmiş olan bu eserin Türkçe şerh ve tercümelerinin her birinin kütüphanelerimizde birçok nüshası bulunmaktadır.

Bu çalışmada Şir'atü'l-İslâm'ın şimdiye kadar bilinmeyen Türkçe manzum bir tercümesini inceleyeceğiz. Muhtasar bir tercüme görüntüsündeki bu eserin tek nüshası, Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde bulunmaktadır. Mesnevî, gazel ve kıt'a nazım şekilleriyle yazılmış 522 beyitten oluşan bu tercümenin yazarı bilinmemektedir. Mütercim, eserinin 46. beytinde tercümesine "Lezzetü'l-İslâm" ismini verdiğini belirtmektedir. Mütercim, eserini oluştururken, Âbidi'nin Ravzatü'l-İslâm adlı Şir'atü'l-İslâm tercümesinden etkilendiğini belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şir'atü'l-İslâm, Muhammed Eş-Şargî, Lezzetü'l-İslâm, ilmihal, tercüme, manzum.

ABSTRACT

Şir'atü'l-Islam ila Dari's-salam, the most famous work of Muhammed eş-Shargi (d. 573/1177), one of the important Hanafi fiqh and theologians of the XI. century, was very popular among Turks as in other Muslim societies. This verse work, written in Arabic, has the character of a catechism in which the issues dealt with are described as deeds that should be done fondly as a requirement of Islam, rather than fiqh decrees related to worship. For this reason, there are many copies of each of the Turkish annotations and translations of the work in our libraries.

In this study, we will examine a hitherto unknown Turkish verse translation of Şir'atü'l-Islam. The only copy of this work, which looks like a concise translation, it is located in Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal's personal library. The author of this translation, which consists of 522 couplets written in masnavi, ghazal and kit, is unknown. The translator states that in the 46th verse of his work, he named his translation as "Lezzetü'l-Islam".

The translator states that while composing her work, he was influenced by the Âbidi's translation of Şir'atü'l-Islam called Ravzatü'l-Islam.

Keywords: Şir'atü'l-Islam, Muhammed Eş-Şargî, Lezzetü'l-Islam, catechism, translation, verse.

Giriş

1. Muhammed Eş-Şargî ve Şir'atü'l-İslâm Adlı Eseri

XI. yüzyılın sonunda Rebülevvel 491(Şubat 1098) yılında Semerkant şehrine yakın Şarğ köyünde dünyaya gelen Muhammed Eş-Şargî'nin tam adı Ebü'l-Mehâsin Rüknüslâm Sedüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhîm eş-Şargî el-Buhârî'dir. Doğduğu köyün adının Çarğ olduğu halde Arapça'ya Şarğ şeklinde geçtiği bu yüzden kendisinin Şargî nispetini aldığı kaydedilmektedir. (Cici, 22: 210).

Hanefî mezhebine mensûp fıkıh ve kelâm âlimi olan Muhammed Eş-Şargî, 573/1177 yılında vefat etmiştir. Kendisinin aşağıda hakkında ayrıntılı bilgi vereceğimiz en meşhur eseri *Şir'atü'l-İslâm* dışında *Ukûdü'l-Akâid fi Fünûni'l-Fevâid* ve *Şürûtü's-Salât* isimli eserleri bulunmaktadır. Bu iki eserin Türkiye'deki nüshaları ve muhtevaları hakkında diğer kaynaklarda ayrıntılı bilgi verildiği için burada bu meselelere değinilmemiştir.¹

Muhammed eş-Şargî'nin en meşhur eseri olan *Şir'atü'l-İslâm*'ın tam ismi *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-selâm* şeklindedir. Arapça olarak kaleme alınan bu manzum eser, bir ilmihal hüviyetindedir. Ancak diğer ilmihallerden farklı olarak ibadetlerle ilgili fıkhi hükümlerden ziyade ele alınan meselelerin müslümanlığın bir gereği olarak severek yapılması gereken ameller olarak anlatıldığı *Şir'atü'l-İslâm*'ın Arapça metninin kütüphanelerimizde çok sayıda nüshası bulunmaktadır.

Türkler arasında da çok sevildiğinden farklı şerh ve tercümelere konu edilen *Şir'atü'l-İslâm*'ın şerhlerinin en meşhuru, Ya' kub bin Seyyid Ali tarafından yapılan *Mefâtihu'l-cinân ve Mesâbîhu'l-cenân* isimli şerhtir. Kütüphanelerde birçok nüshası bulunan bu şerh, günümüzde iki farklı tercümeye konu edilmiştir. Birincisi A. Faruk Meyân ve Lûtfullah Uyan tarafından, 1978 yılında Türkçeye *İslam Yolu: Şir'atü'l-İslâm* ismiyle tercüme edilmiştir. Bu şerhin ikinci Türkçe tercümesi de *Tam Şir'atü'l-İslâm* ismiyle Naim Erdoğan tarafından 2003 yılında yapılmıştır.

Eserin Yahyâ b. Bahşî b. İbrâhîm Rûmî Gönenî (öl. 840/1436) tarafından Arapça kaleme alınan *Şerhü Şer'ati'l-İslâm* isimli manzum bir şerhi ile Kurd Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan *Mürşidü'l-enâm ilâ Dâri's-selâm* isimli bir şerhi de bulunmaktadır.

Şir'atü'l-İslâm'ın Türkçe birçok tercümesi de bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda, eserle ilgili çalışmaların bazılarında eserin bazı Arapça nüshalarının da Türkçe tercüme arasında gösterildiği görülmüştür. Bu sebeple yakın zamanda tamamlayacağımız tezimizde tarafımızca eserin bütün Türkçe tercümeleri kütüphanelerdeki nüshalardan kontrol edilerek ve haklarında yapılmış çalışmalar belirtilerek ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Şir'atü'l-İslâm'ın Türkçe tercüme hakkında ilk olarak Sadık Yazar, 2014 yılında yayımladığı "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercüme" başlıklı makalesinde derli toplu bilgi vermektedir (Yazar, 2014: 80-85). Biz de çalışmamızda kendisinin bahsettiği bu tercüme hakkında yapılan herhangi bir bilimsel çalışma varsa bunlara işaret ederek tez çalışmamızda ayrıntılı olarak

¹ Bu eserler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Cici, 2000: 210-211.

tanıttık. Haklarında herhangi bir çalışma mevcut olmayan tercümeleri ise yazma nüshalarına da işaret ederek ayrıntılı olarak inceleyip haklarında bilgi verdik. Aşağıda sadece bu tercümelerin manzum veya mensur olmalarına ve mütercimlerine işaret edilmiştir:

- Hâcî Ahmed b. Seyyid el-Bagavî (öl. 863/1458'den sonra) tarafından yapılan mensur bir tercümedir. Çeşitli kütüphanelerde nüshaları bulunan eser, birçok müstensih tarafından kaleme alınmıştır.
- Âbidî mahlaslı Bahri Efendi adlı bir şair tarafından Hicrî 917 (Miladi 1511) yılında yazılmış *Ravzatü'l-İslâm* isimli manzum tercüme de bulunmaktadır. Eser, hem bir kitap çalışmasına hem de yüksek lisans tezine konu edilmiştir. *Hayat Kitabı: Ravzatü'l-İslâm* ismiyle İsa Kayaalp tarafından hazırlanan kitapta, *Ravzatü'l-İslâm* hakkında genel bilgilere yer verilmiş ve eserin nüshalarının bulunduğu yerler yazılmıştır. Daha sonra *Ravzatü'l-İslâm*'da yer alan duâlar konu başlıkları altında açıklanmış, kaynakça verilerek birinci bölüm tamamlanmıştır. İkinci bölümde ise *Ravzatü'l-İslâm* adlı eserin kullanılan nüshasının fotoğrafları paylaşılarak, çevirisi yapılmıştır. Eser, kırk dokuz bâbtan oluşmaktadır. Kitabın son sayfalarında ise bir sözlük bulunmaktadır. Hakan Dağ tarafından 2002 yılında hazırlanan yüksek lisans tezinde ise Âbidî'nin hayatı hakkında bilgiler verilmiş ve *Ravzatü'l-İslâm* adlı eserin muhtevâsı, nüshaları ve vezni hakkında açıklamalar yapılmıştır. Eserin birinci bölümünde yazılış (imlâ) özellikleri, ikinci bölümünde ses bilgisi (fonetik), üçüncü bölümünde transkripsiyonlu metin ve notlar, dördüncü bölümünde sözlük ve dizin, beşinci bölümünde ise tıpkıbasım yer almaktadır.
- Dervîş Mehmed Bahtî'nin tercümesi manzum olan iki nüshası bulunmaktadır. Bu eserlerden biri Oxford-İngiltere Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde MS Turk. e. 39 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Bir diğer eser ise Süleymâniye Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 1685 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır.
- Mehmed b. İbrâhim tarafından *Manzûm Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm* isimli tercüme bir eser yazılmıştır. Bu eser, Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonunda 1592 numaralı demirbaş numarası ile Süleymâniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümü 4193 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır. Eser hakkında 2016 yılında yüksek lisans çalışması da yapılmıştır. Çalışmada *Manzûm Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm*'ın ilk on beş faslı incelenmiştir. *Şir'atü'l-İslâm*'ın müellifi Muhammed B. Ebû Bekir ve eserin mütercimi olan Mehmed b. İbrâhim hakkında bilgilere yer verilerek *Şir'atü'l-İslâm*'da yer alan dini-tasavvufi konular açıklanmıştır. Eserin son bölümünde ise transkripsiyonlu metne yer verilmiş ve çalışma tamamlanmıştır.
- İmam Mustafa (Mustafa Dede) tarafından tamamlanan manzum bir tercüme de bulunmaktadır. Mütercimim iki nüshasına ulaşılmıştır. Bu nüshalar, Süleymâniye Kütüphanesi İsmihan Sultan Koleksiyonu 270 demirbaş numarası ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi koleksiyonu 1875 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır.

- Tespit ettiğimiz bazı *Şir'atü'l-İslâm* tercümelerinin ise mütercimleri belli değildir. Bu tercümelerin bulunduğu kütüphane bilgileri şunlardır:
  1. Mütercimi belli olmayan Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda Yz A 8980 demirbaş numarası ile kayıt altına alınan eser ile ilgili yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Çalışmada *Şir'atü'l-İslâm* adlı eser hakkında bilgilere yer verilmiş ve eserin birkaç nüshası genel tanıtılmıştır. Daha sonra Yz A 8980 demirbaş numaralı nüshanın dil özellikleri açıklanmış, metin ve dizine yer verilmiştir. Çalışma tıpkıbasım ile bitirilmiştir.
  2. *Şir'atü'l-İslâm Tercemesi*: Eser, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda Yz A 6735/2 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır.
  3. *Terceme-i Şir'atü'l-İslâm*: Eser, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda Yz A 8275/ Yz A 8980 demirbaş numaraları ile kayıt altına alınmıştır.
  4. *Şir'atü'l-İslâm Tercümesi*: Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda bulunan eser, 6749 demirbaş numarası ile kayıtlıdır.
  5. *Şir'atü'l-İslâm Tercümesi*: Zürih-İsviçre Boşnak Enstitüsü Türkçe Yazmaları koleksiyonunda bulunan eser Ms 219 demirbaş numarası ile kayıt altına alınmıştır.

Bunlar dışında, Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde de *Lezzetü'l-İslâm* ismiyle kaydedilen ve mütercimi bilinmeyen bir *Şir'atü'l-İslâm* tercümesi bulunmaktadır (Köksal vd., 2018; 257). Biz de bu çalışmamızda, yakın zamanda yayımlanacak bir tez çalışmasına konu edindiğimiz bu eseri aşağıda genel özellikleriyle tanıtmak istiyoruz.

2. ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN MÜTERCİMİ BİLİNMEYEN TÜRKÇE BİR TERCÜMESİ: *Lezzetü'l-İslâm*

Kaynaklarda *Şir'atü'l-İslâm*'ın *Lezzetü'l-İslâm* isimli bir tercümesinden ve müterciminden bahsedilmemektedir. Yaptığımız araştırmalarda bu tercümenin mütercimi hakkında da herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Aşağıda ayrıntılı olarak tanıtacağımız nüshasında da mütercim kendisinden bahsetmediği için bu tercümeyle şimdilik mütercimi belli olmayan bir tercüme olarak inceleyeceğiz.

Bu tercümenin bilinen tek nüshası Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde bulunmaktadır. Mec. 41/4 numarasıyla kayıtlı olan bu tercüme 33 yaprakta oluşmakta olup içinde bulunduğu mecmuanın 27a-58a sayfaları arasında bulunmaktadır. Tek sütundan oluşan nüsha, 175x120; 140x70 mm boyutlarında olup karton kapak üzerine kahverengi deri cilt ile kaplıdır. Sarı abadî kâğıt kullanılan nüshanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Aynı mecmuada yer alan *Kitâb-ı Tecvid*'in sonundaki 17 Zilhicce 1294 (23 Aralık 1877) kaydına nazaran aynı kalemden çıkan bu eserin de istinsah tarihinin aynı olduğu düşünülmektedir. *Lezzetü'l-İslâm Tercümesi*'nin sonunda (58a) "sâhib ve mâlik Avşarzâde Mollâ Osmân" kaydı bulunmaktadır (Köksal vd. 2018: 257).

Eserin isminin “*Lezzetü'l-İslâm*” olduğunu mütercim, kırk altıncı beytinde dile getirmiştir. Mütercim, bu eserin güzel şekilde anılmasını temenni ederek eserinin ismini belirtmiştir:

Hem kitâbı bileler hoş nâm-ile

Nâmanı ya'nî *Lezzetü'l-İslâm* ile (29b)

522 beyitten oluşan *Lezzetü'l-İslâm* mesnevî, gazel ve kıt'a nazım şekilleriyle yazılmıştır. Mütercim eserini oluştururken şerh ile uğraşmadığını ve *Şir'atü'l-İslâm*'dan birebir tercüme ettiğini kırk beşinci beytinde belirtmiştir.

Men içinden taşra çünkim gitmedim

Şerhden alup katı ıtrâb étmedim (29b)

Mütercim, birinci beytinde besmeleden sonra Allâh'ın (c.c) ismini anarak, birliğine şükürler ederek bu eserine başlaması gerektiğini dile getirmiştir. Eserin, ilk on beytinde (27a) Allâh'tan (c.c) başka ilâh olmadığı, bütün yaratılmışların ona muhtaç olduğu, Allâh'ın (c.c) yerlerin ve göklerin tek yaratıcısı olduğu dile getirilerek giriş yapılmıştır. Mütercim, Allâh'ın (c.c) zâtî ve subûtî sıfatlarını kullanarak Esmâ-i-hüsnâ'dan örnekler vermiştir. Eserin on birinci beyti ile on üçüncü beyitleri (27b) arasında Hz. Muhammed'e (s.a.v) salâvat getirilerek, ailesine ve ashâbına duâlar edilmiştir.

Eserin on dördüncü beyti ile kırk yedinci beyti (27b-29b) sebab-i te'lif mahiyetindedir. Mütercim,

Çün kitâbın nazmına bir kaç sebab

Vartur ânı dinle ey sâhib-neseb (27b)

diyerek bu eseri neden yazdığını maddeler halinde izah etmektedir. Mütercimin bu eserini yazma sebebinin en büyük nedeni insanlara faydalı olmak istemesidir. Bir eser yazmanın ne kadar önemli olduğunun farkında olan mütercim, öldükten sonrada rahmetle anılmasını niyâz etmektedir.

Biri oldur ister idi ol gedâ

Bir eser koya gide bu dünyada (27b)

Mütercim, eserini oluştururken, Âbidî'nin *Ravzatü'l-İslâm* adlı eserinden etkilenecek yola çıkmıştır. *Ravzatü'l-İslâm*'ı ise Âbidî, İmâm-zâde Eş-Şargî Muhammed b. Ebu Bekr el-Buhârî'nin *Şir'atü'l-İslâm* adlı eserini Arapça'dan Türkçeye tercüme ederek oluşturmuştur. Mütercim, Abidî'nin eserinin manzum olduğu halde mensur gibi okunduğunu görmüş ve eserin doğru şekilde okunması için kendi eserini yazmıştır. Karşısındaki insanların Abidî'nin eserini yanlış vezinle okunduğunu fark etmiş ve onlarla vezin konusunda tartışmada bulunmuştur. Bu eseri yanlış şekilde okuyanlara, eserin doğru okuma şeklini göstermek için kaleme aldığı dile getirmiştir.

Dahı gördüm 'Âbidînün nazmını

Bir kişi okur getirmez veznini

Ben dedim ki nazm-iledür bu kitâb
Ol dedi nazmen degildür bu kitâb

Niçün edersin anın veznin harâb
'Âbidînündür anı bil ey hubâb (28a)

Otuz dördüncü beyit ile kırk yedinci beyitler arasında mütercim, yaşadığı dönemde İslâm'ın değer görmemesinden üzülen bahsetmektedir. O dönemde kimsenin imândan haberinin olmadığını, İslâm'ı kabul etmiş kişilerin de dine uygun yaşamadığını anlatmaktadır. İslâm'dan habersiz olan insanlara doğruyu göstermek istemesini de eserini yazma sebepleri arasında göstermektedir. Peygamber Efendimize (s.a.v) olan aşkıdan dolayı bu kadar gayret çektiğini söyleyen mütercim eserini yazma sebebini bir kez daha belirtmektedir.

Hem anın 'aşkına etdim gayreti
Sevgisinde bulmuşam ben lezzeti (29b)

Eserin, kırk yedinci beytinde küçük bir duâ yer almaktadır. Hatasını gören ve düzelten insanlara Allâh (c.c) tarafından sevâp verilmesini, kötülüklerin iyiliğe dönüştürülerek sevâp kazanılmasını niyâz etmektedir.

Kim hatâsın görüben eder savâb
Yazsun Allâh şerrini anın savâb (29b)

Mesnevî nazım şeklinden sonra eser, kırk sekizinci beyitte gazel nazım şekli ile devam etmektedir. Mütercim, 13 beytlik bu gazelde, imânın şartları ile İslâm'ın şartlarından bahsetmiştir. İncelediğimiz *Şir'atü'l-İslâm* nüshalarında böyle bir gazele rastlanmadığından bu gazelin mütercime mi ait olduğu yoksa beğendiği bir şiiirden alıntı mı yaptığı kesinleştirilememiştir. Fakat eserin başlangıcından itibaren baktığımızda sözlerin ve konunun eserle bir bütünlük içinde olduğu dikkat çektiğinden hareketle bu gazelin mütercime ait olabileceğini düşünüyoruz.

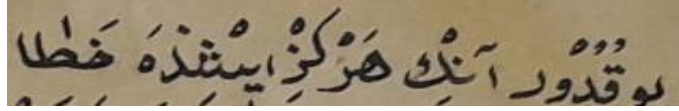
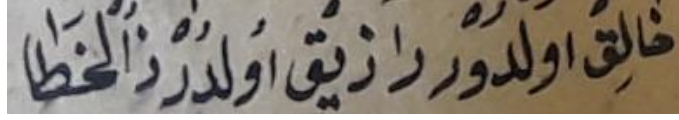
522 beyitten oluşan *Lezzetü'l-İslâm*'ın bundan sonraki bölümleri *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzum tercümesinden oluşmaktadır.

3. *Lezzetü'l-İslâm*'ın Dil, İmlâ, Vezin ve Kâfiye Husûsiyetleri

Lezzetü'l-İslâm'da yer alan beyitler, anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Eserde, Türkçe kelimeler ağırlıkta olmakla beraber Arapça ve Farsça kelimelere de yer verilmiştir. Mütercim insanlara fayda sağlamak için kaleme aldığı bu eserde herkesin faydalanması için günlük kelimeleri sıkça kullanmıştır.

Lezzetü'l-İslâm'da yer alan beyitlerde bazı kelimelerin yazılış şekillerinde yanlışlıklar bulunmaktadır. Eserde birçok yerde görülen yanlış yazımların bazı

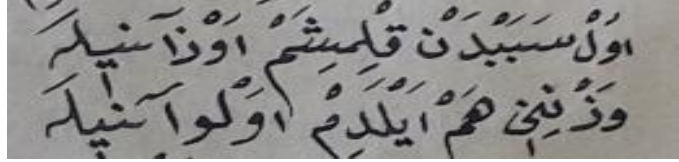
örneklerine aşağıda işaret edilmiştir. Metinde 'atâ kelimesi "hatâ" şeklinde imlâ edilmiştir.

Hâlık oldur Râzık oldur Zü'l-'atâ

Yokdur anîñ hergiz işide hatâ (27b)

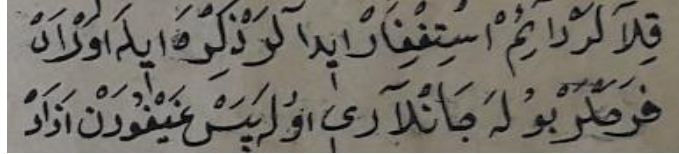
Yanlış yazılan diğer bir kelime de ulvân kelimesidir. ع harfiyle başlaması gereken kelime ا ب harfleriyle başlanılarak yazılmıştır.

Ol sebebden kılmışam evzân-ile

Veznini hem eyledim 'ulvân-ile (28a)

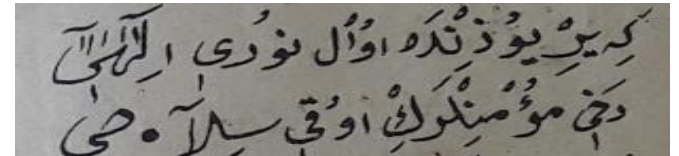
Evrât kelimesinin yer aldığı beyitte ise t-d imlâ hatası yapılmış ve "evrât" yazılması gerekirken "evrât" şeklinde yazılmıştır.

Kılalar dâ'im istiğfâr edeler zikr ile evrât

Ferâhlar bula cânları ola pes ğayğudan âzad (55b)

Lezzetü'l-İslâm'da dikkat çeken bir imlâ husûsu da bağlaç görevinde olan "u"ların harekeyle gösterilmesi ve Farsça tamlamalarda ilk kelimenin sonundaki sessiz harfin peşinden tamlama yapılacağını göstermek için "ى" ile yazılmasıdır:

Ki yèr yüzinde ol nûr-ı ilâhî

Dahı mü'minlerin oku silâhı (53b)

Lezzetü'l-İslâm'da nazım şekilleri açısından çeşitlilik görülmekle birlikte, şâirin daha çok belli nazım şekilleriyle yazmayı tercih ettiği görülmektedir. Gazel, kıt'a ve mesnevî gibi nazım şekillerinin çokça kullanıldığı tercümeye bakıldığında nazım şekillerine göre de belli kalıpların tercih edildiği ortaya çıkmaktadır. *Lezzetü'l-İslâm*'da en çok kullanılan arûz vezni, gerek ahengi gerekse de kullanımının kolaylığı nedeniyle Türk şâirlerince de en çok benimsenen Hezec bahrinin Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün kalıbıdır. İkinci olarak da en çok Hezec bahrinin Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün kalıbı kullanılmıştır.

Lezzetü'l-İslâm'da arûz vezninin uygulanmasında bazı güçlüklerle karşılaşıldığı ve bu güçlükleri aşmak için de mütercimın bazı yöntemlere başvurduğu görülmektedir. Metinde en çok başvurulan arûz uygulamasının imâle-i maksûre olduğu görülmektedir. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere bazı beyitlerde de Türkçe kelimelerde anlam dolayısıyla mecburen zihaf örneği olacak kullanımlarda da bulunulduğu görülmektedir:

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

(-+-- / -+-- / -+-)

Yerlerin göklerin Hallâkıdur

Cümle 'âlem halkının Rezzâkıdur (mes.27/3)

Lezzetü'l-İslâm'da klasik kâfiye örgüsü bakımından incelendiğinde mürdef kâfiye kullanımının çokluğu dikkat çekmektedir. Müesses kâfiyeyi de aynı sıklıkta olmasa da kullanan mütercim, mukayyed kâfiyeyi eserinde sadece aşağıdaki iki beyitte kullanmıştır.

'Âbidî ol rahmetullâhi 'aleyh

Hak te'âlâ kılsın ihsânı ileyh (mes.28/25)

Çehâr-şenbe günü beyne's-salâteyn

Du'â bil müstecâb olur o vakteyn (mes.54/459)

Lezzetü'l-İslâm'ın dil ve üslûp özelliklerini göstermesi bakımından bir örnek olması amacıyla, eserin "ilim öğrenme ve öğretmenin fazileti"nin anlatıldığı bölümünden bazı beyitler aşağıya alınmıştır.

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün]

141. Otura Hak yolunda bir mu'allim

Éde tâliblere ol 'ilmi ta'lîm

142. Ki ta'lîm éde ya'ni dîn yolunu

Ne ise söyleye Hak buyrığını

143. Resûlallâh demiş anlar içinde
Yazılmış Şir'atü'l-İslâm içinde
144. Cihâna geldi ise ne kadar cân
Ne denlü olsa ya'ni cinn ü insân
145. Êdeler Hak yoluna hayr tâ'at
Ki ya'ni haşre dek cümle 'ibâdet
146. Kamusı bir mu'âlece sevâbı
Bulamaya işide bu cevâbı
147. Dahı her bir mu'allim bilmeyeni
Ki ta'lîm êde ana ya'nî 'ilmi
148. Kulu gibidür anı satsın üstâz
Dilerse anı âzad êtsin üstâz
149. Eger kâbilse 'ilmi êde ta'lîm
Anın fehmince söyleye mu'allim
150. Eger fehmi az ise söyleye az
Usanup terk êdüp gitmeye şeh-bâz
151. Dêmeye câhile ruhsat kelâmın
Melûl êtmeye havf-ile de kalbin
152. O ya'nî kalmasun Hak tâ'atinden
Ümîdin kesmesin Hak rahmetinden
153. Kişiyeye bir 'amel êtmeye te'sîr
Dahı çok êde ol êtmeye te'sîr

Sonuç

Bu çalışmada XI. yüzyılın önemli Hanefî fıkıh ve kelâm âlimlerinden biri olan Muhammed Eş-Şargî'nin (ö. 573/1177) en meşhur eseri olan *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-selâm*'ın bilinmeyen bir Türkçe tercümesine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Diğer Müslüman toplumlarında olduğu gibi Türkler arasında da çok sevilen bu eserin çalışmamızda işaret ettiğimiz şerh ve tercüme arasında zikredilmeyen bu manzum tercüme, dil ve üslûbunun sadeliği ve beyit sayısının azlığı ile muhtasar bir tercüme görüntüsündedir.

Lezzetü'l-İslâm, Âbidî tarafından kaleme alınan ve *Şir'atü'l-İslâm*'ın meşhur tercümelerinden birisi olan *Ravzatü'l-İslâm*'la ilgili bilgiler içermesi bakımından da ilginçtir. Mütercim, *Ravzatü'l-İslâm*'ın kendi zamanında veznine dikkat edilmeden ve manzum değilmiş gibi okunduğunu belirtmektedir.

Lezzetü'l-İslâm'ın elimizdeki tek nüshasında imla yanlışlıklarının çokluğu dikkat çekmektedir. Müstensihine bağlanacak bu hatalar sebebiyle, tercümede tespit ettiğimiz basit arüz hatalarının mütercime mi yoksa müstensihe mi bağlı olduğu konusunda şüphelere sahibiz. Eserin başka nüshalarının da tespit edilmesiyle bu konuda daha net hükümler verilebilecektir.

Araştırmalarımıza göre tek nüshası Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde bulunan bu eser, şahsî kütüphanelerde bulunan yazma eserlerin kataloglarının çıkarılmasının önemini de göstermektedir. Tarafımızca bir tez çalışmasına konu edilen bu eserin metninin yayımlanmasıyla *Şir'atü'l-İslâm*'la ilgili Türkçe şerh ve tercüme literatürüne bir eser daha eklenmiş olacaktır.

Kaynakça

- Aydın, Ahmet. (2016), *Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Cici, Recep. (2000), "İmamzâde, Muhammed b. Ebû Bekir", *DİA*, C 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Dağ, Hakan. (2002), *Âbidî Ravzatü'l-İslâm*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Erdoğan, Naim. (2003), *Tam Şir'atü'l-İslâm*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul.
- Kayaalp, İsa. (2016), *Hayat Kitabı-Ravzatü'l-İslâm*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Köksal, Mehmet Fatih, Kaçar Mücahit, İlhan Mevlüt. (2018), *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Meyân, A. Faruk, Uyan Lutfullah. (1979), *İslam Yolu Şir'atü'l-İslâm*, Berekat Yayınevi, İstanbul.
- Yazar, Sadık. (2014), "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercüme", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 12, S 23, s. 49-166.